

БЕОГРАДСКО ПЕВАЧКО ДРУШТВО

(1853—1953)

Са развитком српског феудалног друштва, развијала се и његова уметност. Трагове ове уметности налазимо и данас у низу још очуваних грађевинарских споменика нашег средњовековног неимарства са њиховим фреско-сликарством, дрворезом, орнаментиком и ризницама некада богатим везовима, свиленим тканинама, златарским радovima и слично. Нема сумње да је у реду осталих грана уметности овога времена високо место заузимала и музика, која већ тада, као и оне, има своје одређено место, јасно изражену друштвену функцију и карактер. На ово упућују и неки извештаји наших и страних старих писаца, на основу којих можемо, такође, закључити да је у ово време, поред вокалне, постојала и инструментална музика.¹ Нажалост, онај бујни и стваралачки живот Србије доба Немањиха прекинут је најездом Османлија у Душанове земље, па је самим тим и њен даљи напредак у области музичке културе ометен за један дужи период. Због тога почетак српске уметничке музике треба тражити тек у деветнаестом веку, у доба поновног стицања националне независности.

Оснивањем самосталне Кнежевине Србије, створени су услови за повратак из Аустрије у Србију једног дела српског друштва, које се тамо нашло после

сеобе од 1690 године. Враћајући се и носећи собом елементе једне више културе, овај део српске интелигенције постаје у Србији необично значајан културни и политички чинилац, који делује у свима правцима друштвеног развитка. Па и у самој Србији са постепеним економским јачањем градова, са појавом градске интелигенције и све већим учешћем углавном градског становништва у политичком животу Кнежевине, настају огромне духовне и политичке промене у целокупном српском друштву, и ове у последњој четврти деветнаестог века доводе до формирања младог српског грађанства. Оба ова историска тренутка од необичног су значаја за појаву националне уметничке музике у Срба. Из њих, као неопходних услова, проистичу, пре свега, разне позоришне и певачке дружине у Србији и данашњој Војводини, у којима су стваране прве школе на пољу наше музичке уметности. У Београду, који је кроз дуги низ година остао значајан трговачки град, оснива се, такође, једно певачко друштво, као последица културне доминације његове интелигенције и његовог обогаћеног трговачког и занатлиског реда. То је Београдско певачко друштво, које је са 1953 годином ушло у други век свога плодног живота и рада.²

¹ О музици код Срба у том периоду види: Stana Ribnikar, *Tragovi svetovne muzike u srpskoj prošlosti*, *Zvuk*, god. III, br. 3, Beograd, 1935. Тамо и извори.

² Између познатих сличних друштава, која су тада постојала у Србији и Војводини, највише је морала утицати на оснивање Београдског певачког друштва дружина Тршћанина Николе Ђурковића (1812—1875), која је

онако успешно боравила у Београду и у току две године (1847—1849) приређивала позоришне претставе у којима је узимао учешћа и његов октет. — Види: Др. Миховил Томандл, *Споменица Панчевачког Српског Црквеног певачког друштва*, Панчево, 1938, 68 и даље; *Ibid.*, Никола Ђурковић, први српски модерни композитор, *Музички гласник*, год. IX, бр. 2, 28 и даље.

Сл. 1 — Портрет Корнелија Станковића — рад Стеве Тодоровића.
Својина Народног музеја

Београдско певачко друштво није, дакле, самоникло. Основано 2 јануара 1853 године, оно је условљено приликама у којима се налази Србија првих Обреновића. Али, као и остала слична друштва тога времена, и оно служи уским циљевима својих чланова и њихове непосредне околине, због чега се у његовом првобитном Статуту из 1855 године као циљ означава „забава и међусобно уживање и обучавање у музици“,³ при чему је запостављена улога Друштва у ширењу музичке уметности у широке слојеве народа. Ако узмемо у обзир да је међу оснивачима Београдског певачког друштва било већим делом Немаца, „поред неколико Срба“ са хоровођом Миланом Миловуком на челу,⁴ онда нас ово неће зачудити. У Београду педесетих година прошлога века запажа се велики број странаца, пословних људи, углавном из Аустрије. Ови су за своје културне потребе доводили са стране разна културно-уметничка друштва, већином немачка, или су и сами учествовали свуда где се могло надати некој забави или разоноди. Међу многобројним страним друштвима која су боравила у њему, помиње се и „Музикално Друштво Благородногъ Господина одъ Hellenbaha“, које је 1844 „у новомъ зданию кодъ елена“ приредило „великиѣ музикалниѣ концертъ“. Из

програма симфониског концерта овог немачког друштва лако се уверавамо о карактеру музике коју је београдска публика тада слушала и на основу које је васпитавала свој музички укус.⁵ Отуда није чудо што и Београдско певачко друштво у почетку свога деловања „певаше понајвише немачке хорове, на немачком језику а понешто и на француском“. ⁶ Стева Тодоровић, који се у Београду стално настанио 8 маја 1857 године и непосредно после тога постао редован члан овога друштва, вели за ове немачке хорове да су то биле „већином буршовске песме“. ⁷ „Мени беше немило, прича он даље, да се у престоници српској, у српском друштву, пева немачки, и у договору са честитим Србином и песником Јовом Илићем успемо толико да он бар текст немачки преведе на српски“. ⁸ У превођењу су, такође, учествовали Емилијан Јосимовић⁹ и Љуба Ненадовић.¹⁰ Међутим, овим превођењем није се могло ништа више добити, јер су и даље певане немачке мелодије. Предлог Тодоровићев да се певају Станковићеве хорове, који су претстављали једноставне и лаке хармонизације српских народних мелодија, није примљен.¹¹ Миловук је сматрао да „Музика нема народности“¹² и сва настојања Стеве Тодоровића између 1857—1863 да у Београдском

³ Спира Калик, *Споменица Београдског певачког друштва*, Београд, 1903, 12.

⁴ Стева Тодоровић, *Аутобиографија*. Изд. Матица српска, Нови Сад, 1951, 34, 35. Тамо и имена оснивача. Исто тако: Калик, н. м.

⁵ Изведено је: Почетакъ (Ouverture) къ опери »Фигаро« одъ Моцарта; Изменяваня (Variationen) изъ опере »Линда« за флауту одъ Брициалди, свирана одъ Господина Адолфа Фауфера; Воображеніе (Fantezie) изъ опере »Робертъ Баво« за виолончело од Kumpfega, свирано одъ Гдна Исидора Лангвайла; Ария изъ опере »Аделе« одъ Денизета за 12-то гласну хармонию сочинѣна; Различитости из опере »Зампа« за фаготъ одъ Якоби, свиране одъ Господина Ант. Церхе; Концертъ милитарскій за виолину одъ Вериота, свиранъ одъ Господина Ернста Несвадбе; Почетакъ (Ouverture) къ опери »Вилхелмъ Теллѣ« одъ Rossini. — Види: Коста П. Манојловић, *Историски поглед на постанак, рад и идеје Музичке школе у Београду*, Београд, 1924, 93.

Из 1857 познато је »једно немачко глу-

мачко друштво под вођством директора Хуга«, чије је претставе посећивала и српска »публика жељна забаве, ... и ако није разумевала немачки говор«. — Види: *Аутобиографија*, 34.

⁶ Калик, 12—13.

⁷ *Аутобиографија*, 34.

⁸ *Ibid.*, 35.

⁹ Записник ванредне скупштине Београдског певачког друштва од 6 марта 1877. Исто тако: Коста П. Манојловић, *Споменица Ст. Ст. Мокрањцу*, Београд, 1923, 23; Калик, 13.

¹⁰ Калик, 13.

¹¹ *Аутобиографија*, стр. 35. Вероватно је на став тадашњег Београдског певачког друштва и Милана Миловука према Корнелију, поред општих прилика, утицало и мишљење о његовим првим композицијама као »паорским песмама«. — Види: *Споменица Новосадског српског црквеног певачког друштва приликом прославе четрдесетогодишњице (1866—1906)*, 8.

¹² Калик, 13.

певачком друштву заведе „народни правац“ остала су без успеха. Овакво стање трајало је све до појаве Корнелија Станковића у њему (1863), када је питање правца у раду Београдског певачког друштва дефинитивно рашчишћено, како то показују и нова друштвена правила из године 1864, која предвиђају „распростирање, потпомагање и усавршавање музике у отачаству, буђење љубави к тој вештини, имајући притом особито у виду карактер славенске и српске музике“.¹³ Тиме је јасно наглашен не само циљ већ и круг деловања овог друштва.

Шта је значило оснивање Београдског певачког друштва за музичку културу Србије, као и рад Корнелијев у њему, неће бити тешко разумети ако се имају у виду музичке прилике у Европи тога времена, у којој се до тада измењало неколико музичких епоха и стилова, при чему је музичка форма остварила свој пуни израз у делима оперским, симфониским и камермузичким. Епоха класика одавно је завршена, а наместо ње господарио је музички романтизам. То је време када музичка драма Рихарда Вагнера корача своје врхунцу и до највише мере узбуђује музичке духове Европе. Београдско певачко друштво са Корнелијем појавило се, дакле, у последњем часу.

Нажалост, Корнелијев рад у Београдском певачком друштву није био дугог века. Творац српског музичког национализма провео је у њему нешто више од једне године, јер се већ у марту 1864 његова болест нагло погоршала те он у мају исте године оде из Београда у Будим на лечење, где и умре на други дан Ускрса 1865. Одласком Корнелијевим из Београдског певачког друштва нестаје у њему оне кохезивне силе која

је дотле држала на окупу све његове чланове, без обзира на појединачне разлике у њиховим гледиштима, која су се тицала идејних основа на којима је Корнелије засновао друштвени рад. Раније препирке већ су на помолу, а ускоро настаје и расцеп, јер група око Миловука „због исте распре, — о србизму и певању“ — иступи сасвим из Друштва,¹⁴ те „нови хор, кога је Станковић образовао, буде основа новој дружини која се одвоји од старих чланова“.¹⁵ За првог претседника овог новог друштва, које је задржало исто име и иста правила, изабран је 1865 Стева Тодоровић. Захваљујући њему, Београдско певачко друштво добило је „достојног заменика“ на положају хоровађе у Словенцу Даворину Јенку, композитору словеначке и српске химне, „кога је сам Корнелије Станковић препоручио друштву, јер га је као свог друга познавао да је ваљан и добар вештак у музичким стварима онога доба“.¹⁶ Истина, Калик вели да је Јенков избор извршен на основу предлога самог Тодоровића, али то никако не мења ствар, јер је Тодоровић и у том случају морао имати на уму предлог Корнелијев у јануару 1864 године, на основу кога је Јенко изабран за почасног члана Београдског певачког друштва, као уметник чија су дела „музикална и доста позната“.¹⁷ Јенку се имају приписати сви они успеси које је Београдско певачко друштво постигло, а са њим и српска уметничка музика, на пољу музичке продукције и репродукције, иако то није било увек у стилу и духу Корнелијевом. Стева Тодоровић вели да је Јенко „заиста био достојан заменик Корнелија Станковића“, па је у његово време и само Друштво због свог успешног деловања „високо цењено“.¹⁸ Ово

¹³ Ibid., 30. Корнелије се стално настанио у Београду 1863. За хоровађу Београдског певачког друштва изабран је »вишином гласова« 1864. — О првом: Калик, 18; о другом: Записник са прве главне скупштине Београдског певачког друштва од 8 јануара 1864.

Тодоровић не претерује кад тврди »да је од доласка Корнелија Станковића у Београд друштво постало потпуно српско«. По њему, такође, излази да се Корнелије од 1863

налази стално у Београду. — Види: *Аутобиографија*, 35.

¹⁴ Зап. од 6 марта 1877. Исто тако: Мајнајловић, *Споменица*, 24.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Зап. са главне скупштине Београдског певачког друштва од 8 јануара 1864.

¹⁸ *Аутобиографија*, 45.

мишљење утолико је повољније по Јенка, јер потиче од деведесетогодишњег Тодоровића, кога сам Јенко сматра својим противником и једним од главних виновника свога одласка из Београдског певачког друштва.¹⁹

Династичке борбе и политичка трвeња у земљи, као и ратови у годинама 1876—1878, нису остали без последица у раду Београдског певачког друштва, при чему су односи између либералне и конзервативне странке нашли свога одјека и у односима његових чланова. Већи део млађих чланова интелектуалаца либерално настројених био је окупљен у Уједињеној омладини српској, противнику политике кнеза Михајла, насупрот мањем делу старијих конзервативних чланова, Михајлових присталица, и то је морало довести до унутрашњих сукоба у самом Друштву. Налазећи подршку међу концертном публиком, омладинци воде истрајну борбу и, најзад, успевају да добију превагу у Друштву. Само тако треба разумети избор Београдског певачког друштва за новчаног заступника Уједињене омладине српске (на оснивачкој скупштини у Новом Саду 1866 године) и за организатора њене идуће скупштине, која се имала одржати 1867 у Београду,²⁰ као и онај сукоб омладинаца са кнезом Михајлом после ове друге скупштине, који доводи до пада друштвене управе на челу са Стевом Тодоровићем.²¹ Ако томе додамо да је Београдско певачко друштво у више махова помагало „Побратимство“, књижевно друштво великошколаца,²² у коме

је развијао изванредну делатност сам Светозар Марковић,²³ делујући тако непосредно на целокупну српску интелигенцију, биће нам онда јасно да је у Београдском певачком друштву било увек довољно младих снага из групе напредних људи Србије седамдесетих година прошлога века, чија је културна и уметничка делатност носила у себи и здраве политичке основе, које су њиховој делатности давале шири национални значај.

Последице неуравнотежених односа међу члановима Београдског певачког друштва нашле су одјека и у животу самог Друштва, у оној „апатији“ која је овладава Друштвом после пада друштвене управе 1867 године, „да се просто ништа није радило ни напредовало“. Певале су се старе ствари, па „и то без воље“. Сличних тренутака у периоду Јенкова рада (1865—1877), као и доцније, бивало је у Београдском певачком друштву у неколико махова, али је оно из ових тешкоћа умело изаћи, тако да се не може говорити о времену када је Друштво престајало да постоји. Чак и у изузетно тешким материјалним приликама из времена после 1869 године, када „дођоше на управу људи који су, уместо да задрже дружину од пада његова, новац исте и све што је дружина стекла, упропастили“, и када је дисидент Миловук био позван „да он са своје стране образује дружину“,²⁴ Београдско певачко друштво остаје на окупу, иако у „растројеном стању“. Већ око 1877 оно живи својим пуним животом и претставља јако уметничко тело.

¹⁹ У писму Управи Београдског певачког друштва од 24 маја 1903, којим отказује учешће у оцењивачком одбору за утакмицу српских певачких друштава о педесетогодишњици Београдског певачког друштва, Јенко вели: »...видим да има у друштву могуће једна особа која интригира против мене, могуће она иста због које сам 1877 год. дао оставку на звање хороуправника Београдског певачког друштва«. Из записника Београдског певачког друштва од 6 марта 1877 види се да је Тодоровић изложио јакој критици Јенков рад у Друштву, због чега је овај поднео дефинитивну оставку на звање хоровође (Записник Београдског певачког друштва са VII седнице одбора од 15 марта 1877). Види такође: Драго-

тин Цветко: *Даворин Јенко и његово доба*, Београд, 1952, 79—80.

²⁰ Б. Миљковић, *Уједињена омладина српска*, Народна енциклопедија, IV, 689; Јован Скерлић, *Омладина и њена књижевност*, Београд, 1925, 113; писмо Владана Ђорђевића, секретара »Зоре«, удружења Срба ђака у Бечу, упућено Београдском певачком друштву 17 јуна 1867 (сл. 2).

²¹ *Аутобиографија*, 45—46; Калик, 42.

²² Калик, 43, 46.

²³ Јован Скерлић, *Светозар Марковић*, Београд, 1922, 58 и даље.

²⁴ Записник Београдског певачког друштва од 6 марта 1877; Манојловић, *Споменница*, 25; Калик, 42.

Luznja, dan sedmi dan gregorij.

Dra Brata.

Mislimo da o ovom poslu treba malo razgovarati
 s obzirom na okolnosti koje su se dogodile u
 Beogradu, a koje su veoma teške, i koje su nam
 u ovom trenutku veoma nepoželjne. Zbog toga
 mislimo da bi bilo dobro da se o ovom poslu
 razgovara sa vama, jer vi ste u Beogradu i
 možete da se bolje informišete o situaciji.
 Takođe mislimo da bi bilo dobro da se o ovom
 poslu razgovara sa vama, jer vi ste u Beogradu
 i možete da se bolje informišete o situaciji.
 Takođe mislimo da bi bilo dobro da se o ovom
 poslu razgovara sa vama, jer vi ste u Beogradu
 i možete da se bolje informišete o situaciji.
 Takođe mislimo da bi bilo dobro da se o ovom
 poslu razgovara sa vama, jer vi ste u Beogradu
 i možete da se bolje informišete o situaciji.
 Takođe mislimo da bi bilo dobro da se o ovom
 poslu razgovara sa vama, jer vi ste u Beogradu
 i možete da se bolje informišete o situaciji.

U Beogradu, dana 15. avgusta 1941.
 Za sekretara:
 Vladana Boršević

U ime B. Karunčević

Сл. 2 — Писмо Владана Боршевића, секретара »Зоре«, удружења Срба Ђака у Бечу, Београдском певачком друштву. Оригинал у архиви Београдског певачког друштва

Радећи у духу својих правила од 1864 као и нових од 1871 године, Београдско певачко друштво, крај свих поменутих тешкоћа, учвршћује своју унутрашњу организациону структуру, па је чак и проширује оснивањем своје књижнице и читаонице, као и приправничке школе (1876) за оне који ће временом постати редовни чланови Друштва.²⁵ Ова школа само је наставак ранијег приуговорног хора који је основао Корнелије Станковић одмах по свом избору за хороваћу Београдског певачког друштва (1864), јер су и „чланови овог хора по свршеном курсу могли бити примљени за редовне чланове друштва“.²⁶ Први чланови овог приуговорног хора били су ученици Стеве Тодоровића из његове сликарске школе (коју је он основао одмах по свом доласку у Београд, и у којој је завео и хармонично певање),²⁷ који одушевљено пристану уз Станковића.²⁸ Оснивањем мешовитог хора (1880), углавном заслугом хороваће Стевана Шрама,²⁹ Београдско певачко друштво ради у духу својих правила, по којима чланом Друштва може постати свако часно лице „без разлике пола, вере и народности“.³⁰ и та демократичност, политичка зрелост и напредност ових правила чини и само Београдско певачко друштво савременим у пуном смислу те речи данас.

Излазећи пред београдску концертну публику у првом периоду свога деловања (1863—1882), Београдско певачко друштво тежи за афирмацијом како својих идеолошких погледа тако и свога издавачког домета, и успева у

томе. У Београду се све више слушају хорови рађени у духу изворне народне музике, док се у развојној линији програмске политике осећа стална тежња за извођењем већих и значајнијих дела српске и остале словенске хорске литературе. Већ 1863 године ово Друштво било је тако јако да је могло и „велике ствари певати“, а имало је и солиста „који су могли ваљане комаде свирати и певати“.³¹ На крају овог периода, са својим мешовитим хором и хороваћом Јосифом Маринковићем, оно је заиста било у стању да одговори своје задатку, означену у првом и другом члану својих правила од 1871 године.³²

У овом периоду Београдско певачко друштво имало је доста прилика да покаже своју уметничку, националну и друштвену свест. Оно приређује концерте у хумане сврхе, или учествује на концертима и приредбама других друштава. Међу самосталним концертима приређеним у добротворне сврхе истичу се концерти: у корист болнице сиромашних ученика (1865), у корист сиромашних ученика (1866), за оснивање Народног позоришта (1869), у корист нејачи херцеговачке (1875), за време устанка у Босни и Херцеговини, у корист друштва за помоћ рањеним устаницима српским у Босни и Херцеговини (1876), као и за пострадале у рату Србе (1877). Почетком 1879 године Београдско певачко друштво приредило је посебни концерт у корист породице преминулог песника Ђуре Јакшића.³³ Приређени у добротворне сврхе, ови концерти имају и један посебан значај за културни и

²⁵ Манојловић, *Споменица*, 15, 16.

²⁶ Калик, 18—19; *Корнелије*, гласник Црквене певачке дружине »Корнелије« за 1883 годину наводи и прве ученике ове школе, 33—34.

²⁷ *Аутобиографија*, 33, 35; Калик, 15.

²⁸ Калик 19.

²⁹ *Ibid.*, 46.

³⁰ *Ibid.*, 31, 32.

³¹ Записник Београдског певачког друштва од 6 марта 1877; Манојловић, *Споменица*, 24. О томе шта се певало, види: Калик, 57.

³² Калик, 30.

³³ *Ibid.* 22, 28, 29, 43, 44, 45. Већ смо указали на виšekратну помоћ коју је Београдско певачко друштво указивало »Побратимству«

још од самог његовог оснивања. Ипак, национална и политичка зрелост овог Друштва нигде се није тако лепо изразила, као 1869 године на бакљадџи приређеној у част хрватског владике Јосипа Јураја Штросмајера, који се те године налазио у Београду, услед прогона српских и хрватских првака у Аустрији, и том приликом био гост Београдског митрополита. Показујући на један прозор митрополије, где су стајали митрополит Михајло и владика Штросмајер, Јован Бошковић, тада претседник Београдског певачког друштва, обратио се маси, окупљеној пред митрополијом, овим речима: »Ево примера да цркве не морају раздвајати синове једнога народа«. Види: Калик, 28.

Признаница.

На десети дана издејекти, које
сам ја у име припадника ми месечне
опште, на месец Октобар м. г. давам
дрвом друштво.

у Београду 4 Октобра 1881.

Јосифо Маринковић
Корољева.

№ 10 #

Сл. 3 — Признаница Јосифа Маринковића, хоровађе Београдског певачког друштва.
Оригинал у архиви Београдског певачког друштва

уметнички рад овога Друштва и за музички живот Београда и Србије шездесетих и седамдесетих година прошлога века.

При крају овога периода, Београдско певачко друштво извршило је јак утицај на музички живот Београда и

Србије. То показује, између осталог, и појава приличног броја нових хорова, насталих у времену непосредно после његовог оснивања или нешто касније. У самом Београду постоје још три,³⁴ а у унутрашњости Србије основано је још шест певачких друштава.³⁵

³⁴ У Каликовом списку српских певачких друштава из Србије наводе се само два до 1881 године: Српско јеврејско певачко друштво (основано 1880) и Црквено певачко друштво »Станковић« (»Корнелије«, основано 1881). — Калик, 171. Међутим, код истог писца налазимо на другом месту још два друштва из истог времена: Црквено певачко друштво из Београда, које учествује у прослави тридесетогодишњице Београдског певачког друштва (стр. 49, 50, 52, 55, 57) и Међународно (стр. 57).

³⁵ У списку су: Неготинско певачко друштво »Хајдук Вељко« (основано 1863), Ша-

бачко певачко друштво (основано 1865), Паланачко певачко друштво (основано 1866), Зајечарско певачко друштво (основано 1868), Крушевачко певачко друштво »Цар Лазар« (основано 1870), Трстеничко певачко друштво (основано 1870). — Види: Калик, 171. Међутим, на другом месту Калик вели да је у унутрашњости било 14 певачких друштава (стр. 57, 58). Упореди: Корнелије, гласник црквене певачке дружине »Корнелије« за годину 1883, 127 и даље, где су изнети тачни подаци о неким певачким друштвима из унутрашњости Србије, нарочито они подаци који се односе на време постанка ових друштава.

За своје успехе у периоду од Корнелија до Маринковића Београдско певачко друштво има да захвали и једноме од својих претседника, Стеви Тодоровићу, сликару, глумцу, концертном певачу, педагогу, организатору свега што је у непосредној вези са културним настојањима Београда његова времена. Његов рад у Београдском певачком друштву одликује се искреним и напредним уметничким и националним побудама, без обзира на његове блиске везе са конзервативним престоничким круговима, па се тако има схватити и његово заузимање да се из средине Београдског певачког друштва одабере један Србин кога би Друштво издржавало за време његових музичких студија у иностранству, при чему је имао у виду Стевана Мокрањца.

На крају овог периода Београдско певачко друштво прославило је своју тридесетогодишњицу постанка и рада (1882). Степа Тодоровић триумфовао је већ тада: на челу хора налазио се први Србин после Корнелија Станковића. Био је то Јосиф Маринковић (1851 до 1931), који је својим радом и смислом за вокалну музику унео живости и полета у раду самог Друштва.

*

Прихвативши основне принципе музичког национализма онако како их је поставио Корнелије Станковић, Маринковић „своју инвенцију црпе на идио-

мима и карактеристикама народне музике“.³⁶ Из тих извора настају његова *Кола* и његове патриотске песме, које су у доба романтизма осамдесетих година прошлог века умеле да загреју и понесу, и од којих неке, као *Народни збор* и друге, ни данас нису изгубиле ништа од своје свежине, лепоте и актуелности. На њима се кроз дуги низ година васпитавао не само музички укус у Србији крајем прошлог и почетком овог века, него је јачало и национално осећање српске омладине, чије су снаге на тај начин каналисане у правцу ширег уметничког и културно-политичког развоја, на снажној националној основи.

Маринковић се задржао у Београдском певачком друштву кратко време (1881—1887), али је за собом оставио видног трага у приличном броју приређених концерата, на којима су изведене махом његове композиције (*Кола*, *Народни збор*, *Јадна мајка* и друго), чиме је стил концертних програма, први пут после Корнелија, добио чисто национални карактер. Колико је Београдско певачко друштво ценило способности Јосифа Маринковића, његов рад у Друштву и заслуге које је он стекао тим радом за успех Друштва, можемо закључити по томе, што му 1884 нуди стипендију за једногодишње студирање у иностранству, коју понуду Маринковић није прихватио.³⁷

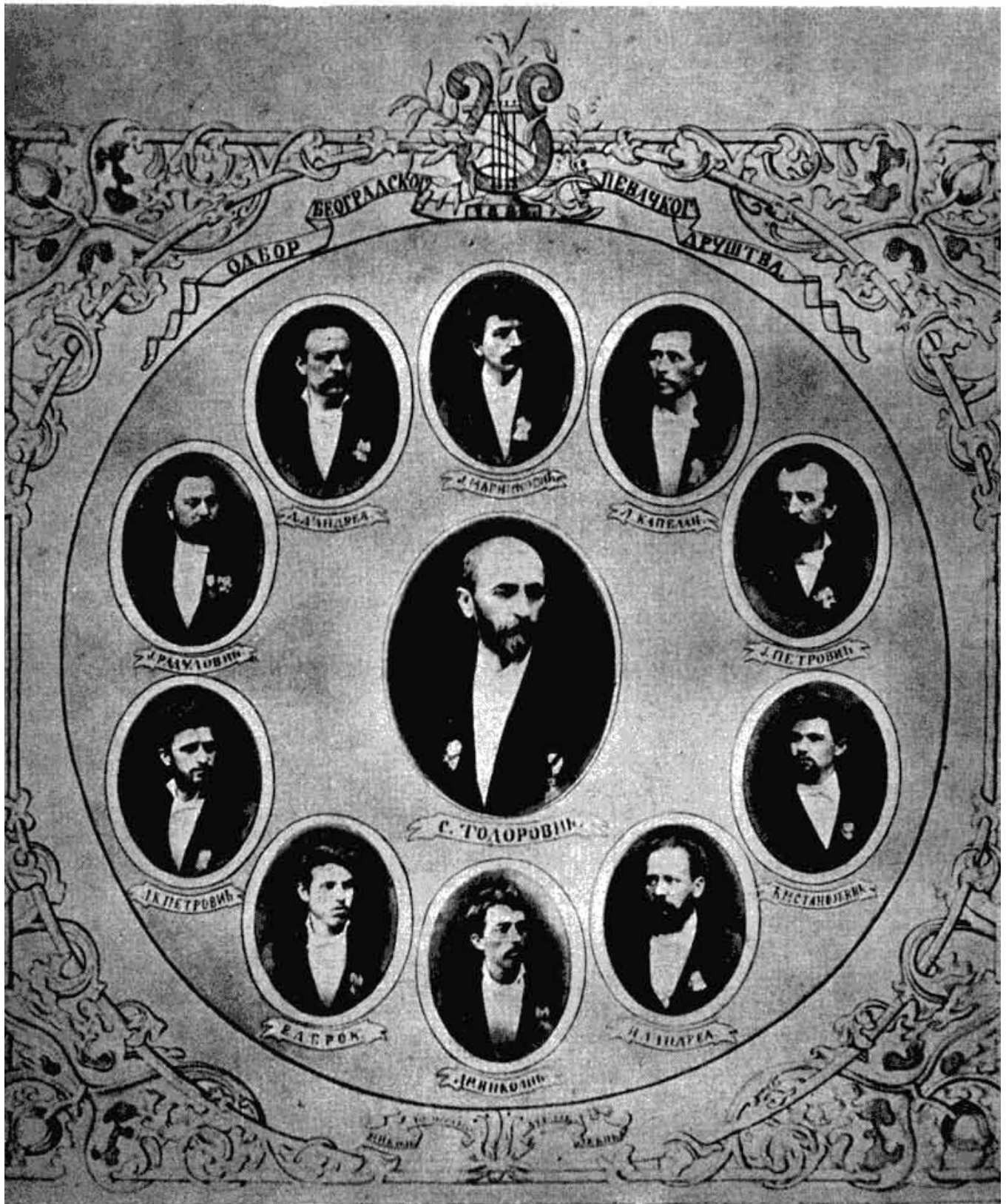
Наследник Маринковићев у Београдском певачком друштву, Стеван

³⁶ Коста Манојловић, Маринковић Јосиф. *Нар. енциклопедија* II, 677.

³⁷ Записник са седнице одбора Београдског певачког друштва од 31 маја 1884. О доласку Маринковића у Београдско певачко друштво види записнике са 25 састанка од 6 октобра 1881 и са 23 састанка од 5 јуна 1881. — *Београдски дневник* од 16 јуна 1882, месец дана после прославе тридесетогодишњице Београдског певачког друштва, коју је музички припремио Маринковић, доноси вест о томе да ће Београдско певачко друштво држати «изванредну скупштину, на којој ће чланови решавати о награди свом вредном хоровању г. Јосифу Маринковићу». Лист додаје да »г. Маринковић жели да још једном походи ма на кратко време прашки конзерваторијум ради усавршавања неке струке у музици«.

»Пошто је г. Маринковић за свог кратког бављења овде показао врло добру спрему а још већи дар и вољу на пољу музике, а како је и певачко друштво прилично коракнуло унапред под кратком управом његовом«, лист се нада »да ће чланство радо потпомоћи г. Маринковића у његовој намери да после кратког времена добије потпуног спремног хоровању«.

Изгледа да се Маринковић нашао погођен оваквом интерпретацијом («да би многи могли по њој мислити, да г. Маринковић није своју струку на конзерваторијуму потпуно свршио»), па је исти лист већ 20 јуна донео исправку: после завршених студија на конзерваторијуму, Маринковић »иде у Праг ради даљег усавршавања за инструменталну музику, а која је врло нужна да би се спремио за веће радове музичке«.

Сл. 4 — Управа Београдског певачког друштва која је припремила прославу 30-годишњице. Претседник је Стева Тодоровић. Оригинаал снимка је својина др. Ивана Маринковића

Мокрањац, појавио се у српској музици, као и на положају његовог хорова, у најпогоднијем тренутку, у доба дозревања српског грађанског друштва. Успеси које је Београдско певачко друштво постигло у периоду његовог управљања хором (1887—1914), узимајући, разуме се, у обзир изванредне способности самога Мокрањца као композитора и хорова, имају се приписати и овој околности.

Као стипендиста Београдског певачког друштва и, доцније, српске владе, Мокрањац је од 1879 до 1887, с прекидом у 1883 и 1884 години, студирао музику у иностранству (Минхен, Рим, Лајпциг), захваљујући искључиво Стеви Тодоровићу, који се за њега заузимао у више махова како у самом Друштву тако и ван њега.³⁸ У издржавању Мокрањца у иностранству учествовао је и Београдски митрополит³⁹, али је Београдско певачко друштво поднело ипак највећи терет. Творац *Руковети* и композитор са урођеним осећањем за народну мелодику, духовну и световну, творац естетике нашег музичког национализма и зачетник музичког реализма у српској уметничкој музици⁴⁰, остао је кроз дуги низ година централна личност у музичком животу Београда и Србије. Радећи у Београдском певачком друштву, он је читаву четвртину века заузимао доминантан положај као композитор, диригент, музички педагог и организатор. Изванредном активношћу он је музичку продукцију и репродукцију у Београду подигао на ниво, какав су пре њега у извесној мери постигли једино Јенко и Маринковић. Радећи као стваралац, подједнако активно и успешно, на духовној и световној музици, он изграђује свој специфични стил у хармонском

уобличавању богате народне мелодике. Манојловић сматра да је Мокрањац у току свога плодног рада „пре дошао у црквеној музици до свога стила него у световној“, и додаје да је и народне и црквене мелодије третирао програмски, због чега им „налази програмске хармоније“⁴¹. Питање програмског код Мокрањца Манојловић није изнео јасно, изузев уколико се народна световна и црквена песма има сматрати као одређена врста песничког дела, које музички реализује одговарајућа народна световна или црквена мелодија, схваћена у смислу старих (црквених) лествица и у истом смислу хармонизована. Трагови програмског, у смислу класичне европске програмске музике, једва да би се могли наћи у делима Мокрањца.

Као и у периоду до прославе тридесетогодишњице, тако и после ње, у другом периоду свога деловања (1882—1903), Београдско певачко друштво иступа пред београдску концертну публику, која га радо прима. Нема сумње да је томе у многоме допринео нови стил концертних програма, на којима се, после Корнелија, првипут јављају дела рађена потпуно у духу изворне народне музике, чији су аутори Маринковић и Мокрањац.

Од 1883 године Београдско певачко друштво проширује круг своје непосредне делатности. Те године оно иступа ван Београда. Смедерево је прво место Србије у коме се чула његова мисионарска реч (1883), као што је Сремска Митровица први град српске Војводине који је примио апостоле српске националне музичке мисли (1891). После Смедерева нема готово ниједног већег места у Србији у коме Београдско певачко друштво није приређивало концерте, вршећи на тај начин директни

³⁸ Записници Београдског певачког друштва са седница од 6 марта 1877, 18 августа 1879, 6 октобра 1879 и записници са ванредне скупштине од 8 октобра 1879.

³⁹ Записник ванредне скупштине од 6 фебруара 1877; Манојловић, *Споменица*, 28.

⁴⁰ Др. Милоје Милојевић, Београдско певачко друштво, *Политика* од 22 јуна 1929;

Др. Војислав Вучковић, Музички реализам Стевана Мокрањца, *Славенска музика*, бр. 6. год. I, Београд, 1940; *Избор есеја*. Изд. Музичкошког инст. САН, књ. 7, Београд, 1955, 141 и даље.

⁴¹ К. Манојловић, Мокрањац Стван, *Нар. енциклопедија II*, 865; *Ibid.*, *Споменица*, 125.

утицај на целокупни музички живот у њима. Што се тиче посета градовима са српским живљем у Аустрији, нема сумње да су оне остављале дубоке трагове у културно-политичкој свести тамошњих Срба. У овом погледу посета Дубровнику (1893), и Котору у исти мах, налази се на првом месту. Београдско певачко друштво пошло је у Дубровник на откривање споменика песника Ивана Гундулића, али се овај поход претворио у националну манифестацију Срба, тако да је морала интервенисати сама месна власт, која се плашила јединства између дубровачких Срба и Срба из Краљевине, оличених у овом тренутку у Београдском певачком друштву⁴².

Један од првих значајних успеха ван земље, које је ово Друштво постигло на концертном подијуму свакако је онај на концерту у Будимпешти (1894), који је дао повода критичару *Едјетертеш*-а да стави Београдско певачко друштво у исти ред са хором Славјанског, па чак и изнад њега, јер његов „хор располаже басом који надмашује и саме чувене Славјанскове басисте“. *Пестер Лојд* назива Мокрањаца извршним уметничким хоровађом, „деликатног и пуног укуса“, а за Београдско певачко друштво вели да се налази „на такој уметничкој висини да се не боји упоређења ни с каквим друштвом па ни најчувенијим на европском континенту“⁴³. Као и остало, тако је и ова посета Србима у Аустро-Угарској Монархији имала „и други смер“, с обзиром на политику угарске владе и њен

однос према Србима у Монархији, који иду за тим да стану на пут зближењу, било које врсте, између Срба с обе стране Саве и Дунава. Србима у Монархији чињене су сметње које су им спречавале долазак у Краљевину, и обрнуто, па је требало „задобити чиме Мађаре“ и омогућити тако узајамне везе међу браћом. Београдско певачко друштво примило је на себе ову посредничку улогу „и оно се није преварило, јер после те посете њему је без икаквих препона допуштено да и свима варошима Угарске где год Срби живе приређује концерте“, иако су неки „Срби то гледали злим оком али нису имали право; то ипак није сметало Друштву да свој задатак изврши“⁴⁴.

Успех у Будимпешти само је потврдио оне успехе које је Друштво постигло исте године пре тога на концертима у Скопљу, Солуну и Врању⁴⁵. После концерта у Будимпешти његов углед још више расте, како код публике тако и код осталих певачких друштава у Београду. Тиме треба објаснити жељу „Даворја“, веома угледног и јаког певачког друштва из Београда, да се споји са Београдским певачким друштвом, што је учињено 22 фебруара 1895 г.⁴⁶

Концерти у иностранству, који следе после концерта у Будимпешти и после овог спајања: у Софији, Пловдиву и Цариграду (1895)⁴⁷, Петрограду, Њињем Новгороду, Москви и Кијеву (1896)⁴⁸, Берлину, Дрездену и Лајпцигу (1899)⁴⁹, — претстављају врхунац у развојној линији уметничког постигну-

⁴² Калик, 58, 64, 66 и даље.

⁴³ *Ibid.* 90—93.

⁴⁴ *Ibid.* 90.

⁴⁵ *Ibid.* 87 и даље.

⁴⁶ *Ibid.* 94.

⁴⁷ *Ibid.* 96 и даље. — На програмима ових концерата налазило се: С. Шрам, Бугарске народне песме; Мокрањац, Српске народне песме. II руковет; Мокрањац, Македонске народне песме; Мокрањац, Српске приморске народне песме; Базен, Крстоносци на мору; Брамс: а. Девојка и венац; б. Старинске песме; Славјански, Полка (све за мешовити хор); Малат, Чешке народне песме (мушки хор уз пратњу гласовира и хармонијума); Саид Ефендија (псеудоним за име Мокрањац), Бирчаре си јок (мешовити хор и тенор соло); Новотни,

Вилинско коло (мешовити хор и тенор соло); Мокрањац, Српске народне песме. V руковет; Мокрањац, Мирјана. IV руковет (тенор соло с пратњом мушког збора, клавира и кастањета). — *Ibid.* 98.

⁴⁸ *Ibid.* 113 и даље. — На програмима концерата по Русији налазило се: Римскиј-Корсаков, Стара пјес; Топаловић, Ој облаци (мешовити хор); Ј. Маринковић, Хеј, трубачу; Д. Јенко, Ој у гори (мушки хор); Варламов, Ахъ время (соло сопран и мешовити хор); Мокрањац: свих осам руковети. — *Ibid.* 114.

⁴⁹ *Ibid.* 129 и даље. — На програмима концерата по Немачкој налазило се: Мокрањац, Српске народне песме са Приморја; Брамс, *Das Mädchen* и *Der Falke*; Мокрањац, Српске народне песме из Старе Србије; Базен,

ћа Београдског певачког друштва од његовог оснивања до тада. То показују и критике ових концерата, а нарочито руских и немачких листова, који се слажу у оцени изванредне техничке и уметничке вредности његовог хора као целине, и углед који Друштво стиче не само у земљи него и у иностранству⁶⁰. Слично „Даворју“, после Будимпеште, и црквено певачко друштво „Корнелије Станковић“ спојило се са Београдским певачким друштвом после његових концерата по Русији, 14 октобра 1896 године⁶¹, којом приликом су у Друштву установљена два отсека: један за световну музику, други, под називом „Корнелије Станковић“, за црквену. Чланом трећим Протокола о овом спајању, „Београдско певачко друштво прима на себе обавезу да редовно обавља певање у београдској саборној цркви“, с тим да за свој труд прима редовну месечну награду од Управног одбора Саборне цркве и месечну помоћ од Архиепископског сабора⁶².

Успеси Београдског певачког друштва на овим концертима дошли су у прави час. Тих година вршљање аустријских агената по Србији, чији је живот испуњен низом државних удара и дворских скандала последњег Обреновића, претстављало је озбиљну опомену Европи у погледу њене дужности према малој Србији која је својим напорима на пољу економског и културно-просветног подизања земље показала прве резултате и тиме стекла право на заштиту и пријем у културну заједницу осталих народа. Доказ више у овом захтеву јесте и њена музичка култура, чији је носилац у овом тренутку Београдско певачко друштво са Мокрањцем на челу.

Из очуваних програма и забележених података о овим концертима уви-

ђамо да је Београдско певачко друштво у овом периоду јако извођачко тело, способно да уђе у решавање и тежих проблема вокалне хорске литературе, како то показују првих осам руковети са Приморским напевима Стевана Мокрањца, хорови Брамса, Римског-Корсакова, Бортњанског, Варламова, Малишкина, Шуберта, Хајдна, Маринковића, Топаловића, Јенка и других.

Поред успеха на концертном подијуму, Београдско певачко друштво постиже изванредне резултате радећи на утврђивању и проширивању своје унутрашње и спољашње организационе структуре. Нема сумње да је оснивање његове Српске музичке школе (1899)⁶³, прве овакве школе у Србији, значајан датум у културној историји Србије крајем деветнаестог века, раван самом оснивању Београдског певачког друштва у доба турских низама у Београду. Улога коју је одиграло Београдско певачко друштво у стварању српске вокалне музике и хорске репродукције одговара улози коју је имала његова Српска музичка школа у стварању српске инструменталне музике и инструменталне музичке репродукције. Као и само Друштво, тако је и његова Српска музичка школа израз културне доминације већ формираног и обогаћеног српског грађанства; као и само Друштво, тако је и Српска музичка школа, са Мокрањцем на челу, дошла у прави час да испуни једну велику пражнину и одговори једној културној потреби која се осећала у српском грађанском друштву деведесетих година прошлога века. И, нема сумње, она је ту дужност савесно обавила. Међу многобројним ученицима, који су у њој стицали основна знања из области музичке науке и уметности, налазимо и таква имена која и данас чине част српској

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid. 120.

⁶² Ibid. 121, 122.

⁶³ Записници Београдског певачког друштва са IX састанка од 21 септембра 1899 и са седнице од 21 октобра 1899. Исто тако: Манојловић, *Историски поглед*, 15 и даље; *Споменица*, 85 и даље; Калик, 140 и даље (правила).

Крстоносци на мору; Мокрањац, Српске народне песме из Македоније. VII руковет; Мокрањац, Хајдук Вељко; Мокрањац, Турске песме (Не дјезел с'н и Макам); Мокрањац, Српске народне песме. II руковет; Бортњански, Псалам XXXII; Скажи му Господи. Стихови: 5, 6, 7, 11, 13 и 14; Мокрањац, Српске народне песме. V руковет (све за мешовити хор). Ibid. 130.

Београдско Певачком Друштво
Београд

И ми са гласом савера при-
дружимо се у свему сваког
Србина, коме је мила и драга
српска сеана, и дјево, сја за-
висти и дјелна, који у своју стау-
ствалну радност по цеома
сваког зврне и дивне српске
мелодије, које и у најпратнијим
и најчистијим гласовима родовама
отубавше српско име и даваше
му славе и живота.

20. Јуна 1903. г.
Петроград

уметничкој музици (Милоје Милојевић, Коста Манојловић и други), при чему је много већи број оних који ће још дуго радити на пољу српске музичке културе.

И у овом периоду Београдско певачко друштво приређује концерте или учествује на туђим концертима у циљу помагања разних друштава, институција или појединаца. Између осталог, оно и даље учествује на концертима и приредбама „Побратимства“, приређује концерте у хумане сврхе за време рата са Бугарском (1885—1886), учествује у Вуковој прослави (1888), у прослави Петстогодишњице Косовске битке (1889), даје прилог за Косовски споменик од прихода са концерта у Крагујевцу (1889), суделује на прослави Симе Милутиновића (1892), на прослави двадесетогодишњице уметничког рада Јосифа Маринковића (1897), другим речима: свуда где је требало манифестовати

Српска академска омладина у Петрограду

Вардас С. Стојковић инженер.	Григорав Ј. Поповић медицинар.
Ђушман Ј. Рашић архитект.	Срѓан В. Јанковић инж.
Ђорѓа Јанковић медицинар	Ђорѓа Мерак медицинар
Милан Милковић архитект	Зри. Јанковић инж.
Григорав Мировановић инж.	Ђеѓа Стојковић инж.
Милош Рашић инж.	Милорад Јанковић медицинар.
Д. Стојковић инж.-архитект	М. Рашић инж.
	Милоша Николића философ.

Сл. 5 — Писмо Српске академска омладине у Петрограду Београдском певачком друштву приликом прославе његове 50-годишњице. Оригинал у архиви Београдског певачког друштва

уметничку, националну, културно-политичку и друштвену свест и — свуда са успехом.⁵⁴

Висока уметничка вредност Београдског певачког друштва, у периоду Мокрањчевог управљања хором, приказана је не само на овим концертима и концертима у иностранству него и на приличном броју самосталних концерата у Београду и унутрашњости Србије. Међу овима се нарочито истичу традиционални Велики концерти уочи Нове године. Може бити да су овим концертима прослављане од самог почетка годишњице Друштва (пошто је друштвени патрон, св. Василије, првипут прослављен 1889 године),⁵⁵ па су се доцније задржали као друштвена традиција. Поред њих су значајни и сви остали самостални концерти одржани у току године, међу којима видно место заузимају духовни концерти, на чијим се програмима налазе изванредно успеле композиције Мокрањца (*Тебе одјејушчагосја, О како беззаконноје сонмишче*), Маринковића (*Вечери Твојеја тајнија*), Бортњанског (Псалом XXXII: *Скажи ми Господи*. Стих 5, 6, 7, 11, 13 и 14) и других, које у црквеној хорској литератури и данас заузимају највидније место, како обликом тако и својом мелодиском и хармонском структуром.

Пред крај овога периода Београдско певачко друштво извршило је, као и у претходном периоду, јак утицај на музички живот Београда и Србије, што се, између осталог, огледа и у порасту броја нових хорова. У самом Београду до краја 1903 било их је једанаест, а у унутрашњости основано је око двадесет нових певачких друштава и она указују на интензиван музички живот Србије пред крај XIX и почетком XX века.⁵⁶

Нема сумње, да су за постигнуте успехе Београдског певачког друштва, како их овде видимо, врло велике заслуге имали и Мокрањац и само Друштво као целина. Али се мора одати признање и његовом претседнику Ђоки Станојевићу (1882—1900), који је у питањима организационе природе показивао ширину погледа и ону смелост коју је показивао Стева Тодоровић у питањима програмске политике Друштва. Станојевићева је, свакако, велика заслуга што је Београдско певачко друштво пренело своју културну делатност и на унутрашњост Србије, а и иницијатива за одлазак у иностранство, по свој прилици, потиче од њега.

Прослављајући своју педесетогодишњицу маја 1903 године, Београдско певачко друштво ставља на програм свога Свечаног концерта дела свих радника на пољу српске уметничке музике, дајући тако самом концерту историски значај. Па и сам наслов програма („Историја српске песме у песми“) тежи томе циљу. Стил програма је такав да се лако уочавају све етапе развоја српске музике, при чему су јасно означена два основна извора из којих је она поникла: изворна народна музика и уметничка настојања Корнелијевих следбеника до Мокрањца.⁵⁷ Колико је Педесетогодишњица снажно деловала на музичку и националну свест Срба, можемо закључити по оном одјеку који се после прославе осетио у српској средини и ван граница Србије. У том погледу од значаја је утисак који је она направила на српску школску омладину, која је у свакој прилици имала највише разумевања за рад и циљеве Београдског певачког друштва, учествујући и сама у свима настојањима његовим у току целог овог као и ранијих

⁵⁴ Калик, 59, 60, 62, 64, 124.

⁵⁵ *Ibid.* 62.

⁵⁶ *Ibid.* 171 и даље.

⁵⁷ Мокрањац је програм за овај концерт стилизовао много раније. Из записника са седнице од 9 јануара 1899 види се да је он предложио Управи Београдског певачког друштва да се у марту исте године одржи »Велики историски српски концерт« на коме би се при-

казала дела свих српских композитора по хронолошком реду. Сам програм овог Историског концерта Мокрањац је поднео на седници од 17 фебруара 1899. Разлика између овог програма и програма за Свечани концерт о педесетогодишњици Београдског певачког друштва готово и не постоји. — Види: Манојловић, *Споменица*, 49, 50 и 98, 99, где се програми налазе.

периода. Писмо школске омладине у Русији, упућено Београдском певачком друштву, карактерише онај однос који је српска омладина одувек имала према њему: „И ми са далеког севера придружујемо се усхићењу сваког Србина, коме је мила и драга српска песма, и дубоко смо захвални људима, који у току полустолећа разносише по целој свету звучне и дивне српске мелодије, које и у најмрачнијим и најтежим данима робовања очуваше српско име и даваше му снаге и живота“.⁵⁸ Уз прославу Педесетогодишњице Друштво је остварило и своју идеју о оснивању Српског певачког савеза у који су том приликом учлањена сва српска певачка друштва. Тиме је музички живот у Србији, организован и повезан, упућен новим видицима.⁵⁹

*

Нажалост, прилике у којима се наша малена Србија на почетку двадесетог века нису дозволиле да овако организовани музички живот узме ширег маха, иако су у самој земљи постојали довољни друштвени и политички услови да се он развије. Избором строго уставног владоца Петра Карађорђевића за краља Србије, који није желео да спречава изразе праве народне воље, тежње народа узеле су маха и манифестовале се у наглашавању широко југословенског програма. Резултати ових тежњи изражени су у живим узајамним везама Срба, Хрвата и Словенаца, оствареним преко књижевних, уметничких, омладинских и других конгреса.⁶⁰ Аустрија и овога пута нерадо гледа на зближење југословенских народа. Царински рат и Анексија Босне

⁵⁸ Писмо српске академске омладине у Петрограду од 20 маја 1903, упућено Београдском певачком друштву. Следују потписи: Војислав С. Поповић, лекар, Душан Ј. Семиз, правник, Божан Јанковић, лекар, Милан Живковић, правник, Драгомир Миловановић, лекар, Милош Рашић, теолог, Д. Протић, студент филолог, Драгослав Ј. Поповић, лекар, Борисав Велимировић, лекар, Риста Жерајић, лекар, Драг. Бошњаковић, лекар, Пера Поповић, студент теолог., Милорад Велимировић, лекар, Н. Ј. Гркавац, мичман, Никола Ничота, филозоф (сл. 5а).

и Херцеговине (1908) то су само етапе у политици ремећења југословенског јединства са њене стране. Младотурска револуција (1908) и Балкански савез Србије, Црне Горе, Бугарске и Грчке, као реакција на њу, Балкански ратови (1912) са бугарско-српским ратом (1913) и Први светски рат (1914—1918) — испунили су прву четврт двадесетог века, доба у коме се могла очекивати, узимајући у обзир претходни период, изузетна делатност Београдског певачког друштва на пољу музичке репродукције. Ако томе додамо озбиљну болест Стевана Мокрањца (1900, још више 1911), после чега се у Друштву јавља низ диригената, као и постепено одвајање његове Српске музичке школе од своје матице, која се школске 1910/1911 године и одвојила од Друштва,⁶¹ биће нам јасно зашто се о Београдском певачком друштву у овом периоду његова деловања може врло мало рећи.

У новим условима које је пружила заједница Срба, Хрвата и Словенаца, Београдско певачко друштво, одмах по свршетку рата, ради са успехом на организовању музичког живота у Београду и Србији. Заслуга за ово припада, углавном, Кости Манојловићу, његовом хоровађи, чији рад у Друштву (1919—1931) можемо означити речима: искрени национализам и интегрално југословенство. Његовим заузимањем Београдско певачко друштво одржало је неколико концерата, који у послератним приликама теже не толико за афирмацијом колико за регенерацијом Друштва као уметничког тела. Притом се запажа јасна идеолошка основа сваког концерта понаособ. Тако је у јуну 1925 године

⁵⁹ Идеју о Српском певачком савезу приносило је Београдско певачко друштво од српских певачких друштава у Војводини. У самом Београду ову идеју преузима од њега певачко друштво »Даворјек«. О размирицама, које у погледу првенства и права на идеју проистичу између њих, уверавамо се на основу записника са седница Београдског певачког друштва од 26 маја 1889 и 27 јуна исте године. — Види: Манојловић, *Споменица*, 102 и даље.

⁶⁰ В. Ђоровић, *Срби (историја)*, *Нар. енциклопедија*, IV, 316.

⁶¹ Манојловић, *Историски поглед*, 46, 47.

запажен концерт на коме је изведена *Missa parae Marcelli*,⁶² и поред свих настојања неких људи да то прикажу као атак на православље. „Југословенски концерт“ у априлу 1926 још лепше илуструје Манојловића као Југословена. На том концерту Манојловић је, поред дела српских, хрватских и словеначких модерних композитора (Коњовића, Манојловића, Славенског, Одака, Широле, Готовца, Адамича и Лајовица) извео и два хора бугарског композитора Добри Христова („Петру, Петруљанку“ и „Слана падна Гане“), због чега је на самом концерту био извиждан⁶³ од групе екстремних елемената, који су, у поштовању српских жртава у протеклом рату и осуди бугарске политике, која ју је одвела на непријатељску страну, затварали очи пред политичким реализмом који је захтевао изглађивање свих сукоба из прошлости у циљу зближења два суседна народа. Концерт Лужичко-српске музике у јануару 1927 године⁶⁴ само је још један у низу концерата Београдског певачког друштва који су служили у циљу упознавања и зближавања југословенских народа.

Од значајних концерата у периоду до 1929 године истичу се још два: Концерт енглеских мадригала⁶⁵ и Југословенски концерт,⁶⁶ оба из 1929 године, од којих је други спреман за прославу седамдесетпетогодишњице Друштва. Ако узмемо у обзир претходно стање Београдског певачког друштва морамо признати да су Манојловићева настојања, да Друштво подигне на онај ниво на коме се оно налазило у периоду 1894—1903, уродила плодом и

у извесној мери прешла очекивања, бар што се тиче хора као извођачког тела и стила концертних програма.

Крајем прошлог и, у већој мери, почетком овог века јавља се у Србији музички професионализам, а са њим и Удружење српских музичара (1907) са Мокрањцем на челу. Иако идеја за оснивање овог удружења припада Божи Јоксимовићу, нема сумње да је и Београдско певачко друштво учествовало у његовом стварању. Сам Мокрањац био је члан редакције за израду правила овог удружења, а поред њега из Друштва је био и Петар Крстић.⁶⁷ Исто тако, Београдско певачко друштво узима учешћа у стварању Јужнословенског певачког савеза (1924) и Прве југословенске музичке изложбе (1926), за које се с правом може рећи да су Манојловићева дела, а Музички музеј са својим кустосом, основан 1927 године, као први ове врсте у Србији, његова је институција.⁶⁸

Ратне прилике нису дозволиле ширу делатност овом Друштву у земљи и иностранству све до 1919 године. Изузев неколико посета неким местима у Аустрији (Ријека, Трст, Загреб, 1911) и концерта у Атини (1914), нема ничега што би се могло обележити неким видним успехом. Међутим, у новој држави Срба, Хрвата и Словенаца друштвеној делатности на овом пољу дате су широке могућности. Отуда за релативно кратко време, од 1919 до 1929 године, Друштво је успело да посети око тридесет југословенских градова, што се има протумачити као жеља за упознавањем и зближењем са братским народима који

⁶² Прво београдско певачко друштво о Седамдесетпетогодишњици, 12.

⁶³ Ibid.; исто тако: М(илоје) М(илојевић), Концерт југословенске музике Београдског певачког друштва, СКГ, XVII, 8, стр. 630 (нова серија); Коста П. Манојловић, Рад у Београдском певачком друштву, Правда од 18 маја 1932 год.

⁶⁴ Прво београдско певачко друштво о Седамдесетпетогодишњици, н. м. Исто тако: Милоје Милојевић, За Лужичке Србе, СКГ, XX, 1, стр. 56 (нова серија); В(иктор) Н(овак), Концерт песме Лужичких Срба, Политика од 4 јануара 1927.

⁶⁵ Прво београдско певачко друштво о Седамдесетпетогодишњици, н. м. Исто тако: В(иктор) Н(овак), Вече енглеских мадригала, Политика од 17 маја 1927.

⁶⁶ Милоје Милојевић, Прослава 75-годишњице Београдског певачког друштва, СКГ, XXVII, 5, стр. 398 (нова серија); види и истог наслова чланак Петра Крстића у Правди од 26 јуна 1929.

⁶⁷ Манојловић, Споменица, 94, 95.

⁶⁸ Прво београдско певачко друштво о Седамдесетпетогодишњици, н. м.

КИЕВЪ

18 96.

ВЪ ЗАЛЪ КУПЕЧЕСКАГО СОБРАНІЯ
въ Воскресенье, 8-го Сентября
КОНЦЕРТЪ
БЪЛГРАДСКАГО ПѢВЧЕСКАГО ОБЩЕСТВА
ПОДЪ УПРАВЛЕНІЕМЪ
А. МОКРАЊЦА

ПРОГРАММА:

Отдѣленіе I-е.

1) Сербскія народныя пѣсни изъ Далмаціи	Мокрањцъ.
2) „Изъ лѣсовъ“	Ришковић-Корсаковъ.
3) Сербскія народныя пѣсни съ Косова	Мокрањцъ.
4) Крестоносцы на морѣ	Вазекъ.

Отдѣленіе II-е.

5) Сербскія народныя пѣсни изъ Македоніи	Мокрањцъ.
6) Народныя пѣсни изъ Черногоріи	Мокрањцъ.
7) Народныя пѣсни изъ Босніи	Мокрањцъ.
8) Народныя пѣсни изъ Сербіи	Мокрањцъ.

Начало концерта ровно въ 8 час. вечера.

Печ. воз. 4 Сентября 1896 г. Киевъ, Царск. Жандармерія.
Типографія К. И. Шляхетскаго, Фулгулзевская улица, домъ № 21.

Сл. 6 — Програм концерта Београдског певачког друштва у Кијеву. На програму је погрешно отштампано почетно слово имена Стевана Мокрањца. Оригинал у архиви Београдског певачког друштва

су се у прошлости развијали у посебним културним и политичким условима. Дајући израза своје доследном југословенству, Београдско певачко друштво у два маха узастопце бира за своје претседнике двојицу Хрвата: Др Виктора Новака, професора универзитета и бившег претседника Хрватског певачког удружења „Лисински“ из Загреба (1925) и Др Ивана Рибара, бившег претседника Народне скупштине (1926),⁶⁹ али је, бесумње, највећи прилог који је ово Друштво могло дати југословенској музичкој мисли стварање Јужнословенског певачког савеза, и поред противљења и индивидуалистичких тежњи Хрватског певачког савеза.⁷⁰

О прослави своје седамдесетпетогодишњице 23 јуна 1929 године, којом је завршен трећи период његова деловања (1903—1929) и која је имала широко национални карактер, Београдско певачко друштво одржало је свој Југословенски концерт, на чијем су се програму налазила дела модерних југословенских композитора, укључујући ту и бугарског композитора Добри Христова.⁷¹ Том приликом нашао се у Београду велики број певачких друштава из свих крајева земље, па је одржан први слет друштава Јужнословенског певачког савеза, на коме је узело учешћа око шест стотина певача из тринаест певачких друштава.⁷²

*

Са 1929 годином Београдско певачко друштво улази у последњу четврт свога првог века постојања. Оно и даље настоји да буде носилац музичког живота у Београду и Србији. Међутим, његов утицај није се могао више осетити у оној мери, у каквој се он осећао пред

крај прошлог и почетком овог века, а нарочито у доба формирања музичког национализма и музичког реализма у српској музици. Сада у самом Београду постоје довољно јака музичка друштва чији хорови стичу глас озбиљних уметничких тела. И у другим градовима, у Новом Саду, Суботици, Вуковару, Сомбору, Сарајеву, Мостару и осталим већим местима у земљи, постоје, такође, јака српска певачка друштва, способна да изведу најтежа дела вокалне хорске литературе, која преузимају на себе ону улогу у музичком животу своје средине коју је некада имало Београдско певачко друштво, макар и индиректно. Филхармонија, Камермузичко удружење и друге музичке институције преузимају у Београду на себе организацију музичког живота. Тридесетих година овога века изводе се на концертном подијуму у Београду значајна дела вокалне хорске, вокално-инструменталне, клавирске, симфониске и камермузичке литературе, како страних тако и домаћих аутора школованих у иностранству. Београдска опера има утврђени репертоар са класичним оперским делима, поред којих се јављају и дела домаћих аутора. У концертној дворани често се слушају домаћи и страни репродуктивни уметници, а музичка критика има своју одређену улогу у његовању музичког укуса код слушалаца. У оваквим приликама Београдско певачко друштво није заиста могло остати у првом културно-уметничком плану једне нове музичке средине, а нарочито после неуспеха на слету од 1929 године и кризе која после тога настаје у годинама 1930 и 1931, која се завршила Манојловићевим одласком из Друштва, а са њим и једног мањег броја незадовољ-

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Писмо Хрватског певачког савеза Београдском друштву од месеца травња 1926. — Хрватски певачки савез противио се оснивању Јужнословенског певачког савеза не желећи да се одрекне »svoga hrvatskog imena«, уверен »da se i braća Srbi ponose svojim imenom«, па је захтевао »da ne likvidiraju srpski, hrvatski i slovenski savez nego da сва три rade potpuno samostalno svaki na svom području, а

zajednička pitanja da rešava pjevački kongres Srba, Hrvata i Slovenaca«.

⁷¹ Прво београдско певачко друштво о Седамдесетогодишњици, 23. Тамо и програм овог концерта са текстовима композиција и биографијама композитора.

⁷² О томе у поменутом чланку Петра Крстића у Правди од 26 јуна 1929, као и Певачки дани у Београду у Политици од 21 јуна 1929 год.

них чланова који се нису слагали са Управом.⁷³

Од 1932 године Београдско певачко друштво поново осваја изгубљене позиције. Шта више оно их проширује до неслућених размера, успевши се око 1937 на највиши уметнички ниво у току свога развитка, да би у 1937 стајало на врхунцу европске а *sappella* хорске репродукције, заједно са својим уметничким вођом Предрагом Милошевићем.

Милошевић је у Београдском певачком друштву од 1932 године. После Мокрањца, који је у периоду наше музичке романтике остварио највише уметничке домете и највеће успехе Друштва, ослањајући се на знатно уже основе и традиције⁷⁴, како у погледу избора хорске литературе, тако и у погледу самог извођачког тела, рад Милошевићев у њему може се сматрати, и не без основа, највишим дометом у извођачкој уметности Београдског певачког друштва, било у погледу значаја и карактера изведених дела, било у постигнутим резултатима. После Манојловића, који је на програме друштвених концерата стављао значајна дела европске класичне хорске литературе, као и југословенске модерне, Милошевић наставља у истом смеру, и већ фебруара 1934 године изводи Вердијев *Реквијем* за хор, солисте и оркестар, чиме је јасно наговештено да је Београдско певачко друштво преболело кризу.⁷⁵ Ово је у неку руку потврдио и концерт од 22 марта 1935, на коме су од стране Друштва по други пут изведени Дворжакови *Свадебни дарови*, али је, свакако, највећи успех у процесу друштве-

ног оздрављења постигнут извођењем Хендловог ораторијума *Месија* за хор, солисте и оркестар, 8 априла 1937 године, који претставља најзначајније дело класичне вокално-инструменталне литературе, и захтева високи технички и уметнички ниво извођачког тела при решавању не малог броја проблема његове партитуре.⁷⁶

Ако бисмо данас запитали чланове Београдског певачког друштва, који успех Друштва сматрају највећим, они најстарији међу њима сетили би се Мокрањца, а са њим Софије, Пловдива, Цариграда, Петрограда, Њижњег Новгорода, Москве, Кијева, Берлина, Дрездена и Лајпцига, и могли би заплакати при оживљавању оних успомена, када су као млади људи, пуни националног поноса, претстављали своју земљу пред културном Европом и пред осталим страним светом, свесни признања која су им тада чињена. Млади не знају много о томе и зато би са усхићењем причали о Предрагу и о Будимпешти из 1937, о врхунцу славе и моћи свога Друштва. Те године, у дане од 5 до 8 августа, приредио је Савез мађарских певачких друштава међународни фестивал хорске музике у част своје седамдесетогодишњице. У јакој конкуренцији и сјајном стилу, поред многобројних европских певачких друштава и једног нашег (Академски хор, Нови Сад, са Светоликом Пашћаном као диригентом), Београдско певачко друштво освојило је прво место. На самом концерту, вели хроничар, Мокрањчеви хорови *Њест свјат*, *Пета руковет* и Ко-

⁷³ Записници са седница Управног одбора од 31 новембра 1931 и 4 децембра исте године. — О сукобу и расцепу види: Шта кажу дисиденти о ангажовању г. Л. Матачића за хороваћу, *Време* од 2 фебруара 1932; Б(ранко) Д(рагутиновић), Пред духовни концерт Првог београдског певачког друштва, *Правда* од 20 априла 1932; Истина о Првом београдском певачком друштву, *Правда* од 20 и 27 априла 1932, као и поменути чланак Манојловићев у *Правди* од 18 маја исте године, где су уз преглед и анализу Манојловићева рада у Београдском певачком друштву поменути и сви концерти из периода његовог управљања хором. Загребачка пјевачка жупа Ј. Р.

S. »Strossmayer« устала је у одбрану Манојловића и њен Дисциплински суд донео је пресуду којом се Управа Београдског певачког друштва проглашује кривом у овом сукобу. — Уп. Пресуду бр. 197-1932 Дисциплинског суда поменуте Жупе од 16 априла 1932.

⁷⁴ В. Вучковић, *op. cit.*, »Славенска музика«, бр. 5, год. I, 36, Београд, 1940; *Избор есеја*, 136.

⁷⁵ М(илоје) М(илојевић), Београдско певачко друштво изводи Вердијев *»Реквијем«*, *Политика* од 11 фебруара 1934.

⁷⁶ Др. М(илоје) М(илојевић), Прво београдско певачко друштво изводи Хендлов ораторијум *»Месија«*, *Политика* од 10 априла 1937.

зар (отпеван на bis) заблистали су у новој светлости.⁷⁷

После тога, још један велики успех у земљи, на најлепшем концерту у последњој четврти своје прве стогодишњице (Београд, 7 маја 1938), на коме су изведена дела српских композитора⁷⁸ и — крај. Црни ратни облаци већ су се били надвили над Европом. Знали смо да ће прећи и на нашу страну. Знало је то и Прво⁷⁹ београдско певачко друштво, јер је одувек суделовало у свима значајним догађајима своје земље и умело да осети националну опасност.

За све време од 1929 године, па све до почетка Другог светског рата, Београдско певачко друштво је учествовало на концертима и приредбама у циљу помагања других друштава, институција и појединаца. Уз то расписује наградне конкурсе за најбоља дела из области световне хорске музике (1935),⁸⁰ као и за православни ораторијум или православну духовну кантату (1936).⁸¹ Међутим, услед интензивног рада на спремању својих концерата, оно нема могућности да у оној мери делује ван Београда, као што је могло раније чинити, и ту дужност препушта млађим друштвима у Београду.

Са окупацијом земље у Другом светском рату, Београдско певачко друштво нашло се на улици, јер су Немци, одмах по уласку у Београд, заузели просторије

основне школе код Саборне цркве, у којој је Београдско певачко друштво живело од 1921 године. Са њим су се нашли на улици архива, књижница и остали друштвени инвентар, изложени тако наглом пропадању. Више друштвених записника, важних докумената и старих музичких издања српских композитора, без којих данас једва можемо замислити рад на музичкој и културној историји Срба и с једне и с друге стране Саве и Дунава, нестало је већ тада. Још се и сада врло добро сећам оних напора почившег Стеве Клокића, друштвеног књижничара, као и осталих чланова Управе и Друштва да спасу оно што се спасти могло. Захваљујући управи Саборне цркве, која је Друштву ставила на расположење своје просторије, смештени су архива и књижница на њеном хору, а хорске пробе почеле су се одржавати у црквеној канцеларији. Тако се Саборна црква у Београду одужила Београдском певачком друштву за ону помоћ коју је Друштво указивало њој, учествујући готово од свог постанка на њеним недељним и празничким богослужењима.

За време окупације Београдско певачко друштво није јавно иступало, нити су се одржавале седнице Управног одбора. Са оно мало чланова који су се нашли у Београду, оно је недељом певало у Саборној цркви, ограничивши

⁷⁷ Владета Крстић, Тријумф наше песме у Средњој Европи, *Време* од 24 августа 1937. Исто тако: *Magyar dal*, XLII evf. 7 szam. за септембар 1937.

⁷⁸ Изведено је: Маринковић, Царю небесный; Настасијевић, Омер и Мерима; Мокрањац, Пета руковат; Маринковић: а) Јадна мајка; б) Задовољна река; в) На Велики Петак; Коњовић, Мерида. — Види критике Милојевића и Живковића («Концерт Првог београдског певачког друштва») у *Политици* од 12 маја 1938 и у *Времени* од 13 маја 1938, у којима се подвлачи висока уметничка вредност овога концерта.

⁷⁹ На ванредној седници од 3 јула 1923 године извршена је измена Статута Београдског певачког друштва, па је том приликом и његов назив промењен у »Прво београдско певачко друштво«, како би се избегла забуна у поређењу са осталим београдским певачким друштвима.

⁸⁰ Записник са II седнице Управног одбора од 23 априла 1935, кад је предлог примљен. Услови конкурса одређени су записнички на IV седници Управног одбора од 4 јуна исте године. Од композиција се захтева да »базирају на народном мелосу и да имају карактеристике музичког народног духа«, а »да се за текст употреби народна или уметничка поезија Јужних Словена«. Резултат конкурса објављен је на дан друштвене славе 1936 године (упореди записник са Свечане седнице од 14 јануара 1936, где је и записник са састанка чланова жирија од 26 децембра 1935 на коме је донета одлука о наградама конкурса).

⁸¹ Упор. записнике са I ванредне седнице Управног одбора од 14 априла 1936, са II седнице Управног одбора од 25 априла 1936 и са 84-те редовне годишње скупштине од 29 марта 1937. Исто тако и чланак: Конкурс Првог београдског певачког друштва за Православни ораторијум у *Времени* од 10 маја 1936.

своју делатност једино на овај вид музичирања.

После ослобођења, у општој децентрализацији престоничких грађанских друштава и њихових хорова, Београдско певачко друштво остаје на окупу. У новим државним и друштвено-политичким условима оно није успело да одреди место себи. Тако треба схватити и његово отсуство са концертног подијума савременог музичког живота. Али је једно јасно: тиме што постоји, што је желело да постоји, оно је показало жељу да живи, да ствара, а то је довољно да се поверује да ће оно у будуће наћи себе.

Друштву, које је у једном периоду наше културне историје значило основ свега музичког живота, из кога се током једног столећа развило све што ми данас имамо у области савремене музичке културе, које је стварало композиторе, хороваође, музичке педагоге, оперске певаче и нарасе — организацију музичког живота у нас, неће заиста бити тешко да само одреди себи пут у другом веку свога тако плодног столетног живота. Али да то постигне, Београдско певачко друштво мора задовољити један једини услов: поштујући своју старост, оно мора подмладити себе.

LA PREMIÈRE SOCIÉTÉ CHORALE DE BELGRADE (1853 — 1953)

S. V. LAZAREVIĆ

La Serbie des Némania, en perdant son indépendance politique, a perdu aussi cet élan qui se faisait sentir dans tous les domaines de l'activité culturelle. Quoique très concis, les rapports des anciens écrivains serbes (saint Sava, Domentian, Teodose, Constantin le Philosophe, Danilo et autres) et ceux des étrangers voyageurs, qui ont eu l'occasion d'observer la vie dans l'Etat des Némania, témoignent que dans la Serbie, du XIIème au XVème siècle, à côté des autres arts, la musique aussi avait sa place et sa fonction sociale nettement exprimée. Cette vie riche, qui se faisait sentir auparavant dans tous les domaines de l'activité politique, sociale et culturelle, s'éteint peu à peu au XVIème et XVIIème siècles. L'apparition des chanteurs, danseurs et joueurs de gusla serbes à la cour de Hongrie et de Pologne, ainsi que chez les cosaques de la Petite-Russie, au cours du XVème et XVIIIème siècles, prouve assez nettement que dans la Serbie de ce temps n'existaient plus les conditions sociales pour n'importe quelle activité musicale. C'est pourquoi les commencements de l'art musical serbe ne doivent être cherchés qu'au XIXème siècle.

C'est dans ces nouvelles conditions, qui régnaient dans la Principauté de Serbie vers le milieu du siècle passé dans tous les do-

maines d'Etat, de vie sociale, de culture et d'instruction, que nous voyons se manifester les premiers essais d'une activité musicale. C'est ainsi que dans la Serbie et dans la Voïvodine ont été créées les conditions pour la formation des premières sociétés de théâtre et des sociétés chorales et c'est de ces sociétés que naissent les premières écoles serbes d'art musical. Une telle société a été fondée en 1853 à Belgrade, la première de son espèce dans toute la Principauté, tout à fait indépendante dans son activité et sans relation aucune avec les sociétés de théâtre. C'était la Première Société Chorale de Belgrade.

Même avant la Fondation de la Première Chorale de Belgrade, à Belgrade et en province il y avait bien des gens qui faisaient de la musique, mais toute cette activité avait un caractère personnel, était sans organisation aucune et à un niveau artistique très bas. Otto von Pirch relate que dans la province de Serbie «il allait le soir aux réunions avec ces messieurs de l'entourage du Prince», avec lesquels il passait agréablement le temps en divertissements, on y jouait à la guitare et on chantait les chansons serbes et allemandes. Les choses en étaient à peu près de même à Belgrade, avec cette différence que l'on y connaissait le piano, le violon, la clarinette, les concerts des arti-

stes étrangers. Les gens cultivés de Belgrade chantaient volontiers dans l'intimité, pour le divertissement personnel, des chansons allemandes et françaises en langues originelles. En ce temps, les mélodies populaires, pareillement à la langue populaire au temps de Vuk, étaient considérées pour des créations vulgaires. C'est pourquoi dans les statuts de la Première Chorale de Belgrade de 1855 on donne comme but de la Société »l'instruction mutuelle et le divertissement par la musique« et le chœur de cette Société chantait au commencement de son activité »le plus souvent des chœurs allemands en langue allemande et parfois des chœurs français en français«.

A partir de 1863, une nouvelle orientation se fait sentir dans l'activité de la Première Chorale de Belgrade, lorsque pour le chef de chœur vint le premier compositeur serbe Kornelije Stanković, qui fut sincèrement secondé dans ses efforts par le peintre Steva Todorović, membre aussi de la Société. Les harmonisations légères des mélodies populaires serbes, faites par Kornelije, ont vite fait de conquérir par leur sincérité le jeune public de Belgrade et ont commencé aussitôt à faire disparaître des programmes de la Société les compositions allemandes et étrangères. Les idées de Kornelije sur le nationalisme en musique ont trouvé une repercussion dans les nouveaux statuts de la Première Chorale de Belgrade de 1864, où l'on prévoit »la diffusion, le subventionnement et le relèvement de la musique dans la Patrie et le réveil de l'amour pour cet art, en ayant en vue surtout le caractère de la musique serbe et slave«. Il ne sera pas difficile à comprendre ce que la fondation de la Première Chorale de Belgrade et l'action de Kornelije au sein de cette Société signifiaient pour la culture musicale en Serbie, si l'on tient compte de la situation musicale en Europe de ce temps.

Une série de concerts continua constituait la manière dont la Première Chorale de Belgrade s'est servie pour agir directement sur la formation du goût musical à Belgrade. Au temps de Kornelije, de même qu'après sa mort, sous la direction du chef de chœur Davorin Jenko, compositeur slovène, la Première Chorale de Belgrade donnait toujours au premier janvier un concert que l'on appe-

lait grand concert, puis, au cours de l'année deux ou trois concerts religieux, quelques concerts laïques et une série des concerts dans des buts philanthropiques. Jenko avait en tout adopté les idées de son prédécesseur Kornelije. Le relèvement rapide de la musique serbe est marqué par l'action de Jenko pendant le temps où il dirigeait le chœur de la Première Chorale de Belgrade (1865—1877). C'est lui qui a préparé la voie aux deux compositeurs serbes, Josif Marinković et Stevan Mokranjac.

Au temps de Kornelije, la Première Chorale de Belgrade avait organisé un chœur dit préparatoire (1864). Avec l'arrivée de Jenko, on a fondé une école préparatoire et, à côté d'elle, une bibliothèque et une salle de lecture (1876). Ce chœur préparatoire et cette école préparatoire ont le caractère de premières écoles de musique en Serbie. C'est encore une des formes de l'action de la Première Chorale de Belgrade. Lorsque, en 1880, la Société a fondé un chœur mixte, la femme est devenue pour la première fois en Serbie le participant actif d'une fonction sociale.

A partir de 1881, le chef de chœur de la Première Chorale de Belgrade est Josif Marinković (1851—1931). Avec lui commence une nouvelle époque dans l'activité de la Première Chorale de Belgrade (1882—1903), pendant laquelle le nationalisme musical de Kornelije a trouvé son application intégrale. En travaillant dans la Première Chorale de Belgrade (1881—1887), Marinković a donné une série de compositions par lesquelles au cours du dernier et au commencement de ce siècle on a formé le goût musical en Serbie et par lesquelles on fortifiait les sentiments nationaux de la jeunesse serbe au temps où cela était le plus nécessaire. Quelques-unes de ces compositions n'ont rien perdu de leur fraîcheur et de leur beauté même aujourd'hui. L'apparition du solo-chant dans la musique serbe est liée au nom de Marinković comme chef de chœur de la Première Chorale de Belgrade.

Le nationalisme musical de Kornelije a trouvé son application intégrale dans les oeuvres de Stevan Mokranjac (1856—1914). C'est la Première Chorale de Belgrade qui a produit Mokranjac. Sur l'intervention de Steva Todorović, président de la Société, Mokranjac a fait, aux frais de la Société, ses

études musicales à Munich, à Rome et à Leipzig, après quoi il revient à la Première Chorale de Belgrade comme son chef de chœur. Il occupera ce poste jusqu'à sa mort, en travaillant très activement comme compositeur, comme chef de chœur, comme pédagogue musical et comme organisateur de la vie musicale à Belgrade. Les compositions vocales de Stevan Mokranjac, écrites exclusivement pour le chœur de la Première Chorale de Belgrade, représentent les premières manifestations du réalisme musical dans la musique serbe.

Au cours du dernier quart du siècle passé, la Première Chorale de Belgrade transporte son activité en province de Serbie, et vers la fin du XIXème siècle, elle étend son activité sur les villes avec la population serbe en Autriche-Hongrie, en exerçant ainsi une mission nationale, à côté de la mission culturelle, parmi les Serbes en dehors de la Patrie. En même temps, elle donne des concerts à l'étranger, en y obtenant un succès énorme (Budapest, 1894; Sofia, Plovdiv, Constantinople, 1895; Saint-Petersbourg, Nijni-Novgorod, Moscou, Kiev, 1896; Berlin, Dresde, Leipzig, 1899 etc.). Vers la fin même du XIXème siècle, la Première Chorale de Belgrade a satisfait encore un besoin de sa ville en y fondant son Ecole serbe de musique (1899). L'organisation de la vie musicale en Serbie a été faite au moyen de l'Union Chorale Serbe, fondée à l'occasion du cinquantième anniversaire de la Chorale de Belgrade (1903).

La situation politique depuis le commencement de ce siècle jusqu'à la fin de la Première guerre mondiale n'a pas permis à cette Société de se développer et de continuer son activité dans la diffusion de la musique en Serbie. Mais à partir de 1919, avec son chef de chœur Kosta Manojlović à la tête, la Société étend son activité sur tout le territoire de l'union nouvellement formée des Serbes, Croa-

tes et Slovènes. Tous les concerts donnés par la Première Chorale de Belgrade avec Kosta Manojlović présentent, à côté d'une haute valeur musicale, une tendance idéologique. Parmi ces concerts, les suivants sont surtout remarquables: le concert donné en juin 1925, consacré à l'exécution de la Messe du pape Marcel de Palestrina; le «Concert yougoslave», en avril 1926, consacré à l'exécution des œuvres des compositeurs yougoslaves; le concert consacré à la musique des Serbes de Lusace, en janvier 1927; le Concert des madrigaux anglais et le Concert Yougoslave, tous les deux de 1929. A côté de cette activité, la Première Chorale de Belgrade prend part à la formation de l'Association des musiciens serbes (1907) et de l'Union Chorale Yougoslave (1924), organise la Première exposition musicale yougoslave (1926) et fonde son Musée de musique (1927).

La Chorale a subi une crise en 1930/1931, mais elle s'en est vite remise et déjà en 1934 elle a exécuté le Requiem de Verdi. L'année suivante elle a exécuté «Les cadeaux de nocces» de Dvoržak et en 1937 l'oratorio de Haendel «Le Messie». L'apogée de son activité artistique la Chorale a atteint au Festival international de musique à Budapest, en août 1937, où elle a obtenu le premier prix. Ce grand succès, de même que les succès antérieurs, après la crise qu'elle a subie, la Chorale doit à son dirigeant Predrag Milošević. Sur l'initiative de Milošević, la Chorale a organisé en 1935 un concours de musique chorale laïque et en 1936 un concours pour un oratorio ou une cantate religieuse orthodoxe.

La Seconde guerre mondiale a décimé les membres de la Première Chorale de Belgrade. Mais les archives de cette Société ont été conservées et sans elles toute étude sur l'histoire musicale et culturelle des Serbes serait difficilement imaginable.

Illustrations dans le texte:

- Fig. 1 — Portrait de Kornelije Stanković — toile de Steva Todorović
 Fig. 2 — Lettre de Vladan Djordjević, secrétaire de «Zora», association d'étudiants serbes à Vienne, adressée à la Chorale de Belgrade
 Fig. 3 — Reçu signé de Josif Marinković, chef de la Chorale de Belgrade
 Fig. 4 — Comité directeur de la Chorale de Belgrade qui a organisé la célébration de

- son 30ème anniversaire. Le président en était Steva Todorović
 Fig. 5 — Lettre de la jeunesse estudiantine serbe à Petersbourg adressée à la Chorale de Belgrade à l'occasion de son 50ème anniversaire
 Fig. 6 — Programme du concert de la Chorale de Belgrade à Kiev. L'initiale du nom de Stevan Mokranjac a été mal imprimée